

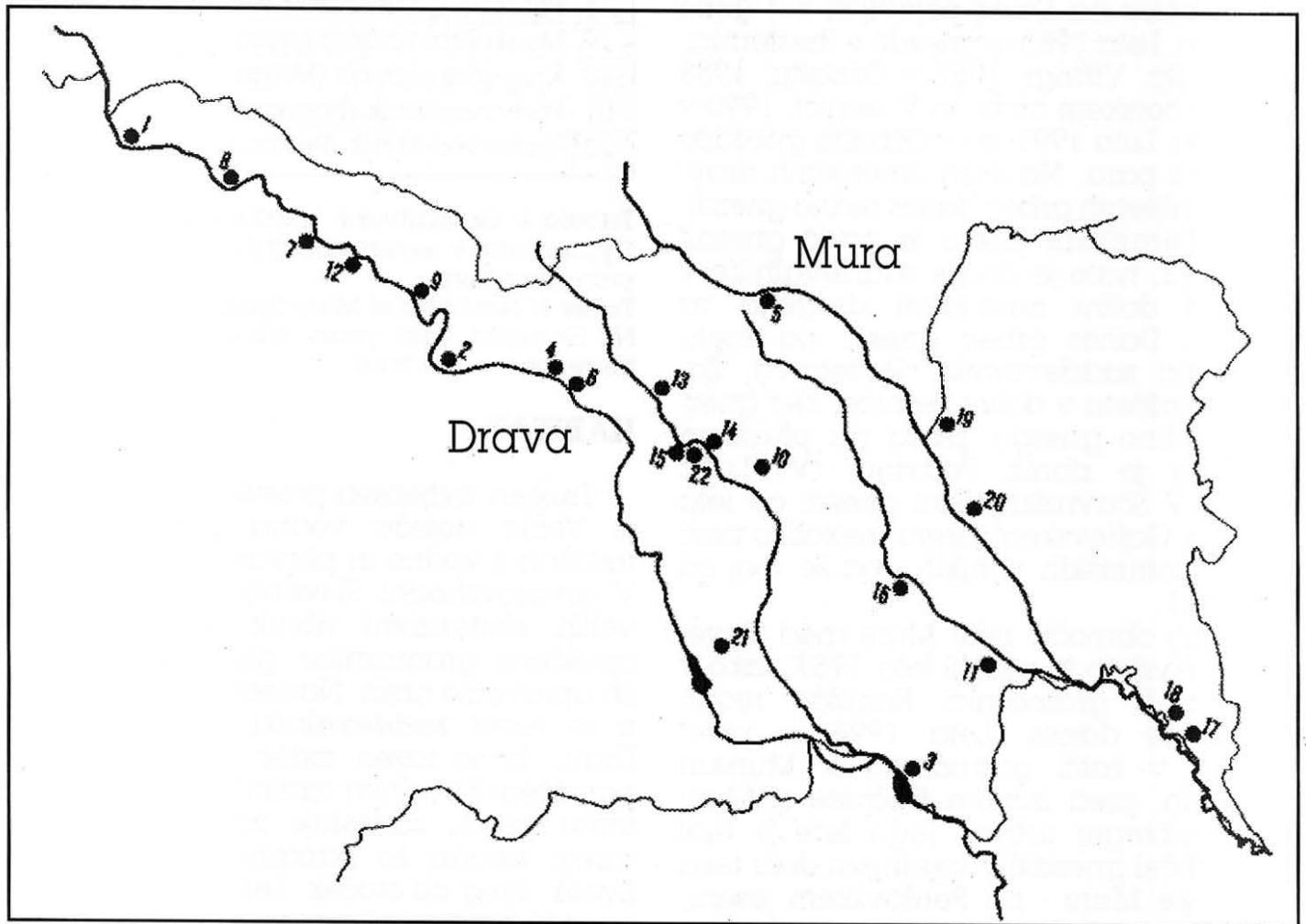
Razširjenost laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji

Distribution of the Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia

Franc BRAČKO

Ni veliko ptic, ki bi bile tako pozornost vzbujajoče v svoji beli peruti opravi in nenazadnje tudi zaradi svoje velikosti, kot je labod grbec. V severovzhodni Sloveniji ga vse pogosteje srečujemo na vodnih objektih antropogenega nastanka, pa tudi naravnih stoječih vodišč se ne izogiba. V šestdesetih in sedemdesetih letih so ga umetno naselili kot parkovno ptico na

ribnike v mariborskem Mestnem parku. Kasneje so posamezni mladi osebki "pobegnili" in se naselili na Dravi, vendar ti labodi grbci niso edini predniki sedanje dokaj številne populacije v severovzhodni Sloveniji, ki še vedno narašča. Večkrat je kljub pristrženim perutim težko ugotoviti, ali gre za podivjane in v tem smislu avtohtone priseljence ali le prinešene

Slika 1: Gnezditvena razširjenost laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji od 1981 - 1996. Točke ponazarjajo gnezdeče pare, številke vrstni red gnezditvenih lokalitet (glej tabelo 1)
Fig. 1: Breeding distribution of Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia from 1981 to 1996, with dots representing breeding pairs, and numbers the order in which nest sites followed each other in that period (see Table 1).

naseljenca (GEISTER 1995). Na osnovi lastnih opazovanj bi si dovolil trditi, da večina labodov grbcev na tem območju izvirno pripada prosto živeči populaciji.

KOLONIZACIJA

Prvi podatek o gnezdenju laboda grbca zunaj umetno naseljenih parkovnih območij je z Dravograjskega jezera, ko je leta 1981 prvič speljal dva mladiča (VREŠ, VRHOVNIK 1984). Od takrat dalje redno gnezdi na Dravograjskem jezeru, na katerem je tudi največje trstišče v severovzhodni Sloveniji. Leta 1984 je gnezdil že v trstišču Ormoškega jezera, odrasel par grbcev sem tega leta opazoval tudi v Selnici ob Dravi, a kot kaže, je gnezdo kasneje propadlo. Naslednja leta so se pari grbcev na Dravi pojavljali kot gobe po dežju. Leta 1985 je gnezdil v Bresternici, 1986 v Sp. Vižingi, 1987 v Ožbaltu, 1988 na Mariborskem otoku in Vuzenici, 1990 v Podvelki. Leta 1991 sta v Ožbaltu gnezdila celo dva para. Na vseh omenjenih dravskih lokalitetah grbec danes redno gnezdi.

Na Perniškem jezeru je prvič gnezdil leta 1993, nato je druge zadrževalnike v Pesniški dolini naseljeval drugega za drugim. Danes grbec gnezdi na vseh, razen na zadrževalniku Radehova. Zadrževalnik v dolini Pesnice, kjer gnezdi, in edino gnezdo grbca na ptujskem območju je ribnik Podvinci (V. Lašič ustno). V Ščavniški dolini gnezdi od leta 1993 na Gajševskem jezeru, nekoliko proč - na Ljutomerskih ribnikih - pa že vsaj od leta 1991.

Mejno območje reke Mure med Slovenijo in Avstrijo je naselil leta 1987, tako v večji zaliti gramoznici Konjišče redno gnezdi še danes. Leta 1994 je prvič gnezdil v zaliti gramoznici v Murskih Petrovcih, pred izlivom Kučnice v Muro (B. Štumberger ustno). Tega leta je tudi prvič pričel gnezditi v spodnjem delu teka slovenske Mure - na Petišovskem jezeru, zaliti gramoznici, povezani z mursko mrtvico. Se istega leta sem drugi gnezdeči par odkril nedaleč stran, na murski mrtvici ob veliki zaliti gramoznici Petišovci. Na obeh lokalitetah je grbec gnezdil tudi v naslednjih dveh letih.

Lokaliteta	Leto
1. Dravograjsko jezero (Drava)	1981
2. Selnica ob Dravi (Drava)	1984
3. Ormoško jezero (Drava)	1984
4. Bresternica (Drava)	1986
5. Konjišče-gramoznica (Mura)	1987
6. Mariborski otok (Drava)	1988
7. Spodnja Vižinga (Drava)	1989
8. Vuzenica (Drava)	1990
9. Ožbalt (Drava)	1991
10. Gradiško jezero (Pesnica)	1991
11. Ljutomerski ribniki (Ščavnica)	1991
12. Podvelka (Drava)	1993
13. Perniško jezero (Pesnica)	1993
14. Komarnik (Pesnica)	1993
15. Pristava, ribnik (Pesnica)	1994
16. Gajševsko jezero (Ščavnica)	1994
17. Petišovsko jezero (Mura)	1994
18. Petišovci-gramoznica (Mura)	1994
19. Murski Petrovci-gramoznica (Kučnica)	1994
20. Krog-gramoznica (Mura)	1995
21. Podvinci-ribnik (Pesnica)	1995
22. Hrastovec-ribnik (Pesnica)	1996

Tabela 1: Gnezditvene lokalitete laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji z letnico prve gnezditve

Table 1: Nest sites of Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia with years when the bird bred there for the first time.

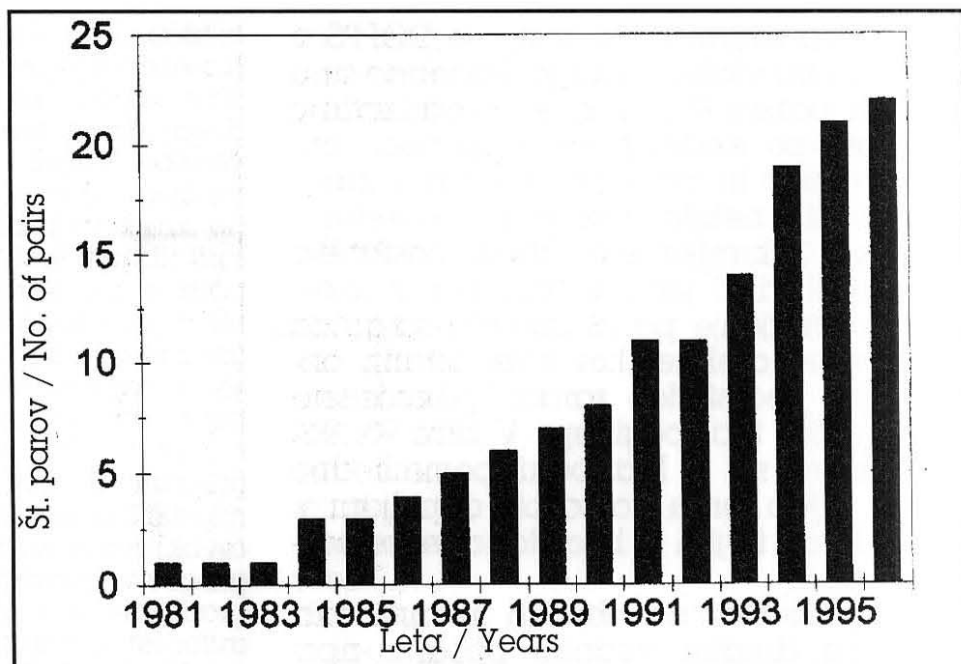
HABITAT

Tipičen življenjski prostor laboda grbca je večja stoječa vodna površina, poraščena z vodno in plavajočo vegetacijo. V severovzhodni Sloveniji so to različno veliki ekstenzivni ribniki oz. zalite in opuščene gramoznice, glinokopi ipd., ki jih upravljajo ribiči. Naslednji vodni objekti so rečni zadrževalniki, zlasti na reki Dravi, ki so razen trstišč običajno manj poraščeni z vodnim rastlinjem. Toda kljub temu grbcu zadostuje za gnezditve in vzrejo zaroda že skromno poraščen zalivček, breg ali otoček. Leta 1994 je grbec gnezdil kar pod okrasnim grmom ob robu pločnika na mariborskem Lentu. Seveda je gnezdo propadlo, ker so gnezdilca nenehno vznemirjali radovedni sprehajalci. Na slovenski reki Dravi je danes kar devet vodnih zadrževalnikov in razen na

Slika 2: Število gnezdečih parov laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji

Fig.2: Numbers of breeding pairs of Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia.

Ptujskem jezeru grbec gnezdi prav na vseh.

Vodni zadrževalniki v Pesniški dolini, ki jih je pet, so namenjeni tudi ribogojstvu. Bolj ali manj so poraščeni z različno vodno vegetacijo, zlasti rogozom. Tako so idealen življenjski prostor in jih je grbec skoraj v celoti naselil.

Po svojem nastanku povsem naravni življenjski prostor, ki ga je labod grbec naselil šele v letu 1994, so rečne mrtvice na Muri (BRAČKO 1996). Ker potrebuje veliko prostora, zlasti za vzlet, je naselil bujno poraščene mrtvice v okolici Petišovcev, ki so bolj odprte. Prav gotovo pa so ga privabila vodna okna zalite gramozne jame, velike gramoznice v Petišovcih.

KOMENTAR

Ob tej priložnosti je treba povedati, da je zmotno mišljenje nekaterih ljudi, ki trdijo, da se je grbec razširil na vodne objekte izključno iz umetno naseljenih parkovnih prostorov. Da teza ne drži, priča hitrost naseljevanja novih lokalitet, saj je v desetih letih naselil celotno slovensko Dravo, po letu 1990 pa tudi Pesniško dolino in dolino Mure (slika 1). Ker pri reprodukciji grbec ni posebno uspešen in tudi spolno dozori šele v četrtem letu starosti, so gnezdeči pari lahko le prišleki od drugod. To potrjujejo

tudi v tujini obročkani osebki. Za naselitev so prav gotovo igrali pomembno vlogo novi vodni objekti antropogenega nastanka, ki so se sčasoma zarasli z vodnim rastlinjem in dobesedno privabljajo grbce. Zanimivo, da v celjski regiji gnezditvev grbca doslej še ni ugotovljena, občasno se pojavljajo posamezni osebki ali pari (M. Vogrin ustno).

Na večini zasedenih lokalitet danes redno gnezdi. Z rastjo gradbene konjunktore (graditev cest) bo novih vodnih objektov, zlasti zalitih gramoznic, očitno še več. Zato lahko pričakujemo nadaljnje širjenje gnezditvenega areala in rast populacije grbca v severovzhodni Sloveniji. Na vodnih objektih tudi številno prezimuje. Po podatkih ZOAS (SOVINC 1994) v Sloveniji prezimuje med 400 in 600 grbcev, največ na reki Dravi (okoli 250), ki redko v celoti zamrzne. Druge vodne objekte zapusti brž zatem, ko jih prekrije ledena površina. Zadnja leta vse številneje prezimuje tudi na reki Muri (BRAČKO 1996). Največji prezimovalni skupini se zbereta prav gotovo na Lentu v Mariboru in pri gostilni "Ribič" na Ptujju, kjer grbce redno krmijo. Tako se na posameznem prezimovališču zbere tudi do 60 grbcev.

Labod grbec v Sloveniji ni ogrožena vrsta, kar kaže tudi trend rasti populacije (slika 2). Včasih ga preganjajo ribiči, zadnji tak primer je z ribnikov pri gradu Hrastovec, ko je leta 1996 ribič uničil leglo.

Ker gre za zavarovano vrsto, je DOPPS v tem primeru vložilo ovadbo. Podobno smo ukrepali pozimi 95/96, ko je bil na Lentu v Mariboru po sledovih sodeč ponoči ubit labod grbec in odpeljan neznano kam. Verjetno si je nekdo privoščil prepovedano pečenko. S krmljenjem labodi postanejo zelo zaupljivi in jedo včasih kar iz roke. Takšno krmljenje pa ni usodno samo za posamezne osebkke, kot kaže zadnji primer, saj marsikdaj zaradi pokvarjene hrane grbci tudi poginejo. V zimi 95/96, na primer, so v Mariboru poginili trije osebki, kljub temu da so bili odpeljani v azil za živali in jim je bila dana veterinarska pomoč.

Kot gnezdilec na ribnikih in mrtvicah konkurira drugim vodnim pticam, npr. liski *F. atra*, zelenonogi tukalici *G. chloropus*, pa tudi različnim vrstam rac. Leta 1996 je v severovzhodni Sloveniji gnezdilo 22 parov laboda grbca (tab. 1). Če vzamemo povprečno tri mladiče na en par in ca. 40-50 spolno nezrelih osebkov, dobimo v gnezditvenem obdobju skupno 140-150 živečih labodov grbcev v severovzhodni Sloveniji.

ZAHVALA

Kolegom V. Lašiču in B. Štumbergerju se zahvaljujem za dragocena podatka o gnezditvi grbca na ribniku Podvinci in v gramoznici Murski Petrovci, F. Janžekoviču pa za pomoč pri izdelavi grafa in karte gnezditvene razširjenosti.

LITERATURA

- BRAČKO, F. (1996): Labod grbec *Cygnus olor*. *Acrocephalus* 17 (75, 76): 80-81.
 GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS. Ljubljana.
 SOVINČ, A. (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije. Tehniška založba. Ljubljana.
 VREŠ, B., D. VRHOVNIK (1984): Živi svet Dravogradskega jezera. *Proteus* L. 46, št. 5: 190-194.

POVZETEK

Prosto živeči pari laboda grbca *Cygnus olor* gnezdiijo v severovzhodni Sloveniji od leta 1981 dalje, ko je prvič gnezdil na Dravogradskega jezera na Koroškem. Pred tem časom so do trije pari gnezdili v mariborskem Mestnem parku kot parkovne živali. Že leta 1984 je gnezdil v

trstičču Ormoškega jezera in v Selnici ob Dravi. Naseljevanje Drave in ribnikov v dolini Pesnice, Ščavnice in reke Mure je do leta 1996 potekalo z dokaj hitrim tempom. Na zadrževalnikih slovenske Drave, ki so deloma poraščeni s trstičjem, danes gnezdi devet parov grbcev, na zadrževalnikih v Pesniški dolini, ki so hkrati tudi ribniki, šest parov, v Ščavniški dolini dva para in na ribnikih, v zalitih gramoznicah in mrtvicah reke Mure pet parov. V celjski kotlini gnezditvev grbca doslej še ni bila ugotovljena. Vsi navedeni vodni objekti so bolj ali manj poraščeni z emerzno in flotantno vegetacijo.

Leta 1996 je v severovzhodni Sloveniji gnezdilo 22 parov, kar v povprečju s tremi mladiči na par in okrog 40-50 spolno nezreliimi osebki sumarno znese 128-138 živečih labodov grbcev v gnezditvenem obdobju. Glede na rast gradbene konjunktore v Sloveniji (graditev avtocest, odpiranje novih gramoznic) kot tudi graditev vodnih zadrževalnikov na reki Dravinji se bo rast gnezdeče populacije laboda grbca v severovzhodni Sloveniji pričakovano nadaljevala.

SUMMARY

The freely living Mute Swans *Cygnus olor* have bred in NE Slovenia from 1981 onwards, when a pair bred for the first time on Dravogradskega jezero (Lake Dravograd) in the Koroška region. Prior to this year, 2 - 3 pairs bred as semi-domesticated in Maribor Municipal Park. In 1984 the Mute Swan bred in the reeds of Ormoško jezero (Lake Ormož) and at Selnica ob Dravi. The Drava river and the ponds in the Pesnica, Ščavnica and Mura valleys have been settled by it at a fairly fast rate. Thus nine pairs are known to breed today on the impounding reservoirs on the Drava river, which are partially overgrown with reeds, six pairs on the impounding reservoirs (which also serve as fish ponds) in the Pesnica valley, 2 pairs in the Ščavnica valley, and five pairs at the ponds, flooded gravel pits and backwaters of the Mura river. No breeding, however, has been recorded in the Celje basin. All of the stated water facilities are more or less overgrown with emerged and floating vegetation.

In 1996, 22 pairs bred in NE Slovenia, which with 3 young per pair on average and about 40 immature individuals amounts to 140 Mute Swans in the breeding period. In view of the increasing building conjuncture in Slovenia (construction of motorways and opening of new gravel pits) and construction of impounding reservoirs on the Dravinja river, the trend of growth of the Mute Swan population in NE Slovenia is expected to continue.

Franc Bračko, Gregorčičeva 27 2000 Maribor